

پیش‌نیازهای اجرایی برنامه پنجم توسعه

کد موضوعی: ۲۳۰

شماره مسلسل: ۱۰۹۸۴

مردادماه ۱۳۹۰

دفتر: مطالعات برنامه و بودجه

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۲	نکات کلی
۲۳	جمع بندی و نتیجه گیری
۲۳	منابع و مأخذ

پیش‌نیازهای اجرایی برنامه پنجم توسعه

چکیده

به منظور اجرایی شدن قانون برنامه پنجم توسعه حجم زیادی از پیش‌نیازها مشتمل بر آیین‌نامه، دستورالعمل، سند، سازوکار، ضابطه، لایحه و ... پیش‌بینی شده که در صورت عدم تهیه آنها اجرای برنامه پنجم توسعه با مشکل مواجه خواهد شد.

عملکرد برنامه چهارم توسعه نشان می‌دهد که به‌رغم تأکید ماده (۱۵۶) مبنی بر تهیه و تصویب کلیه آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها تا پایان نیمه اول سال ۱۳۸۴، این اسناد به موقع و کامل تهیه نشد (حتی تا پایان برنامه کمتر از ۵۰ درصد این پیش‌نیازها تهیه گردید) که این امر خود یکی از دلایل عدم موفقیت در دستیابی به اهداف برنامه بود، پیگیری تهیه این پیش‌نیازها توسط مجلس شورای اسلامی با توجه به سقف‌های زمانی پیش‌بینی شده در قانون منجر به کاهش مشکلات اجرایی برنامه خواهد شد.

مقدمه

در برنامه‌های گذشته خصوصاً برنامه چهارم توسعه اجرای احکام مندرج در قانون برنامه مستلزم فراهم شدن پیش‌نیازها، تدوین و تصویب آیین‌نامه و مقررات اجرایی و غیره فراوانی شده است. در قانون برنامه پنجم نیز تهیه حجم زیادی از این پیش‌نیازها آیین‌نامه‌پیش‌بینی شده است و تا این پیش‌نیازها تهیه و تدوین نشود اجرای برنامه عملاً غیرممکنی است. در این گزارش در جدولی پیش‌نیازهای اجرایی برنامه پنجم توسعه استخراج شده است.

مهلت تهیه هریک از این پیش‌نیازها که در قانون ذکر شده در ستونی جداگانه استخراج گردیده

است. بیبیبی‌بی

در قانون برنامه پنجم توسعه حدود ۱۷۹ مورد پیش‌نیاز پیش‌بینی شده است که عمدتاً باید در سال اول و دوم تهیه شوند. در ماده (۲۱۷) تهیه «بسته‌های اجرایی» پیش‌بینی شده است که احتمالاً خود بالغ بر ۱۲۰ عنوان خواهد بود. بدین ترتیب حجم این پیش‌نیازها به ۲۹۹ عنوان افزایش می‌یابد.

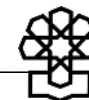
نکات کلی

ذکر چند نکته درخصوص این موضوع ضروری است:

۱. با مرور ستون زمان‌بندی تهیه این پیس‌نیازها ی در قانون برنامه پنجم توسعه تأکید گردیده است که در زمان مقرر که عمدتاً یبیبی‌بیدر سال اول است این پیش‌نیازها تهیه شود. در برنامه چهارم نیز ی موضوع تجربه شد و بعد از گذشت شش سال از اجرای برنامه پنج‌ساله چهارم طبق بررسی‌های به‌عمل آمده و براساس اطلاعات درج شده در روزنامه رسمی فقط در حدود ۵۰ درصد از پیش‌نیازهای مزبور تهیه شده است.

در قانون برنامه پنجم توسعه نیز حجم زیادی از این پیش‌نیازها با عباراتی نظیر «آیین‌نامه»، «برنامه»، «طرح»، «ضابطه»، «سازوکار»، «دستورالعمل»، «اساسنامه» و... پیش‌بینی شده که تهیه آنها نیازمند تجهیز حجم زیادی از منابع انسانی متخصص و فرصت کافی می‌خواهد و همانند برنامه چهارم توسعه عدم تهیه به‌موقع آنها می‌تواند عاملی برای عدم اجرای برنامه باشد.

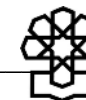
۲. اجرای بسیاری از احکام به تهیه و تصویب اسناد مزبور احاله شده است. بدین ترتیب تصویب محتوای کنونی برنامه ضمانت اجرایی لازم را ندارد، زیرا زمینه اجرا پس از تهیه و تصویب این اسناد فراهم خواهد شد. تجربه برنامه‌های قبلی نشان می‌دهد در صورت عدم پیگیری موضوع، بخش عمده طول دوره برنامه صرف تهیه این اسناد خواهد شد و فرصت کمتری برای اجرای آنها باقی خواهد ماند. لذا لازم است تا مجلس شورای اسلامی نحوه اجرای برنامه را پیگیری کند تا اسناد اجرایی به سرعت تهیه شوند.

جدول آیین‌نامه‌ها و مقررات اجرایی قانون برنامه پنجم توسعه

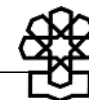
ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۱	الگوی اسلامی - ایرانی توسعه	الگو	۱	-	پایان سال سوم	دولت با همکاری سایر قوا	
۲	تهیه پیوست فرهنگی برای طرح‌های مهم و جدید	پیوست	۲	-	پایان سال اول	دولت	
۳	اعلام طرح‌های مهم موضوع ماده (۲)	عناوین	۲	۱	ابتدای هر سال	معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی	
۴	استانداردهای لازم برای خط و زبان فارسی و تاریخ هجری شمسی	استاندارد	۳	۱	پایان سال اول	دولت	
۵	اسناد راهبردی توسعه حوزه‌های آموزش عمومی، تبلیغ و ترویج، پژوهش و آموزش عالی قرآنی کشور	سند	۴	-	پایان سال دوم	معاونت	
۶	سند ملی توسعه روابط فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سطح بین‌الملل	سند	۵	-	پایان سال اول	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی) با همکاری وزارت امور خارجه و سایر دستگاه‌های مرتبط، شورای عالی حوزه علمیه قم و جامعه المصطفی العالمیه	
۷	کمک بلاعوض برای تأمین حداکثر ۵۰ درصد هزینه تکمیل مراکز فرهنگی، هنری، دینی و قرآنی دارای پیشرفت فیزیکی حداقل ۵۰ درصد بخش غیردولتی و همچنین احداث اماکن ورزشی همجوار و متعلق به مساجد و کانون‌های فرهنگی ورزشی جوانان بسیج را که تکمیل و بهره‌برداری از آنها برای استفاده عمومی ضروری است	آیین‌نامه	۹	الف	-	هیئت وزیران	

ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۸	تهیه و تدوین «نظام جامع رسانه‌ها»	نظام	۱۰	الف	تا پایان سال اول	دولت در چارچوب سیاست و ضوابط مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی	
۹	سیاست‌ها و مقررات مورد نیاز برای ساماندهی فضای رسانه‌ای و مقاله با تهاجم فرهنگی و ایجاد و تقویت سازوکارهای لازم برای ساماندهی، نظارت و پالایش محتوای دیداری، شنیداری و نوشتاری در فضای رسانه‌ای کشور	سیاست، مقررات، سازوکار	۱۰	ب	-	دولت در چارچوب سیاست و ضوابط مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی	
۱۰	نظارت بر مراکز اقامتی، پذیرایی و ...	استاندارد	۱۱	الف	-	سازمان میراث فرهنگی و گردشگری	
۱۱	ساماندهی امور زائرین	سازوکار	۱۲	الف	پایان برنامه	دولت	
۱۲	تدوین و ارتقای شاخص‌های کیفی به‌خصوص در رشته‌های علوم انسانی	شاخص	۱۵	ب	-	وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	
۱۳	استقرار نظام جامع نظارت و ارزیابی و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی...	نظام، شاخص	۱۵	و	-	وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	
۱۴	بازنگری آیین‌نامه ارتقای اعضای هیئت علمی	آیین‌نامه	۱۶	الف	پایان برنامه	دولت	
۱۵	ارتقای کمی و کیفی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، اصلاح هرم هیئت علمی...	شاخص	۱۶	و (۱، ۲)	پایان برنامه	وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	

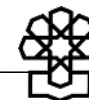
ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۱۶	استقرار نظام یکپارچه پایش و ارزیابی علم و فناوری کشور برای رصد علمی کشور	نظام	۱۶	و - ۶	پایان برنامه	وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تحت نظر شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری با هماهنگی مرکز آمار ایران	
۱۷	افزایش سهم مشارکت انجمن های علمی، نخبگان و استعدادهای برتر در تصمیم سازی ها و مدیریت کشور...	سازوکار	۱۸	ک	-	دولت	
۱۸	مشارکت انجمن های علمی، نخبگان و دانشمندان کشور در همایش ها، کنفرانس ها و...	سازوکار	۱۸	ل	-	دولت	
۱۹	ارتقای کیفی سه حوزه دانش، مهارت و تربیت اسلامی براساس برنامه تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش کشور	برنامه	۱۹	الف	-	دولت	
۲۰	اصلاح نظام ارزشیابی پیشرفت تحصیلی	نظام	۱۹	الف - ۳	-	دولت	
۲۱	برنامه ریزی برای برقراری توازن بین تعداد دانش آموزان	برنامه	۱۹	الف - ۵	-	دولت	
۲۲	استقرار نظام تضمین کیفیت جهت پایش، ارزشیابی، اصلاح و افزایش بهره وری	نظام	۱۹	الف - ۷	-	دولت	
۲۳	سنجش و ارتقای صلاحیت های حرفه ای نیروی انسانی...	شاخص	۱۹	الف - ۸	-	دولت	
۲۴	ارائه برنامه جامع آموزش قرآن	برنامه	۱۹	الف - ۹	-	دولت	
۲۵	برنامه ریزی جهت تدوین برنامه های آموزشی ارتقای سلامت جسمانی	برنامه	۱۹	الف - ۱۰	-	دولت	
۲۶	تدوین برنامه های جامع اطلاع رسانی جهت آگاه سازی و آموزش والدین کودکان با نیازهای خاص	برنامه	۱۹	ه - ۲	-	وزارت آموزش و پرورش	

ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۲۷	گسترش شایستگی حرفه‌ای از طریق افزایش دانش و مهارت...	سازوکار	۲۱	-	پایان سال اول	دولت	
۲۸	تنظیم و اجرای سیاست‌های حمایتی از خیرین مدرسه‌ساز	سیاست	۲۲	۱	-	دولت	
۲۹	بازسازی و مقاوم‌سازی مدارس...	آیین‌نامه	۲۲	-	پایان ماه دوم	وزارت آموزش و پرورش	
۳۰	ارتقای شاخص توسعه انسانی به سطح کشورهای با توسعه انسانی بالا براساس سند راهبردی «ارتقای سطح شاخص توسعه انسانی»	سند	۲۴	-	-	-	
۳۱	سند ملی کار شایسته	سند	۲۵	-	پایان سال اول	وزارت کار و امور اجتماعی با مشارکت تشکلهای کارگری و کارفرمایی	
۳۲	واگذاری بنگاه‌های قبلی و موجود و نیز سهام مدیریتی به بخش تعاونی و خصوصی...	برنامه	۲۶	الف - ۲	پایان برنامه	دولت	
۳۳	نظام امتیازبندی بازنشستگی (مشاغل غیرتخصصی)	نظام	۲۶	ب	-	دولت	
۳۴	برقراری و استقرار نظام جامع تأمین اجتماعی	نظام	۲۷	-	-	دولت	
۳۵	آیین‌نامه نظام جامع تأمین اجتماعی	آیین‌نامه	۲۷	-	-	-	
۳۶	ایجاد صندوق‌های بازنشستگی خصوصی	آیین‌نامه	۲۸	-	-	-	
۳۷	تغییر صندوق بیمه‌ای و نقل و انتقال حق بیمه و سوابق بیمه‌ای	آیین‌نامه	۲۸	ب	-	-	
۳۸	فعالیت شورای عالی سلامت و امنیت غذایی	شرح وظایف و تشکیلات	۳۲	الف	-	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	
۳۹	استانداردهای ملی پیوست سلامت برای طرح‌های بزرگ توسعه‌ای	استاندارد	۳۲	ب	-	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	

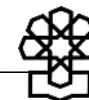
ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۴۰	سامانه «خدمات جامع و همگانی سلامت»...	برنامه	۳۲	ج	سال دوم	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با هماهنگی معاونت و شورای عالی سلامت و امنیت غذایی	
۴۱	تهیه نظام درمانی کشور	نظام	۳۲	د	پایان سال اول برنامه	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	
۴۲	حمایت از ایجاد شهرک‌های دانش و سلامت	آیین‌نامه	۳۴	الف	سال اول	دولت	
۴۳	اعلام مواد و فرآورده‌های غذایی سالم و ایمن و سبب غذایی مطلوب	فهرست	۳۴	د	سال اول	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	
۴۴	خدمات بیمه سلامت	برنامه	۳۵	ب	سال دوم	وزارت رفاه و تأمین اجتماعی	
۴۵	پیشگیری و مقابله با بیماری‌ها و عوامل خطر ساز سلامتی	فهرست	۳۷	الف	-	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	
۴۶	بیمه همگانی و اجباری پایه سلامت	سازوکار	۳۸	الف	پایان سال اول	دولت	
۴۷	تشکیل سازمان بیمه سلامت ایران	اساسنامه	۳۸	ب	-	معاونت	
۴۸	نظارت بر مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات سلامت	استاندارد	۳۸	و	-	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	
۴۹	خرید راهبردی خدمات سلامت از بخش‌های دولتی و غیردولتی	آیین‌نامه	۳۸	ز	سال اول	وزارتخانه‌های رفاه و تأمین اجتماعی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و معاونت	

ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۵۰	نظارت و بیمه اجباری تضمین کیفیت تولید و عرضه مواد غذایی در اماکن...	نظام، آیین‌نامه	۳۸	ح	سال دوم	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با همکاری بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران	
۵۱	توانمندسازی افراد و گروه‌های نیازمند	نظام، برنامه	۳۹	الف و ب	-	دولت	
۵۲	برنامه ساماندهی امور جوانان	برنامه	۴۱	الف	-	دستگاه‌های اجرایی و مؤسسات عمومی غیردولتی که از بودجه عمومی استفاده می‌کنند	
۵۳	آیین‌نامه اجرای ماده (۴۱)، منشور و سند ملی توسعه و ساماندهی امور جوانان	آیین‌نامه	۴۱	تبصره	سال اول	سازمان ملی جوانان و معاونت	
۵۴	ساماندهی و اعتبار بخشی مراکز مشاوره...	آیین‌نامه	۴۳	-	-	-	
۵۵	تهیه سند راهبردی خدمات‌رسانی به رزمندگان	سند	۴۴	ی	-	ستاد کل نیروهای مسلح با همکاری وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، بنیاد شهید و امور ایثارگران و معاونت	
۵۶	طراحی شاخص آمادگی الکترونیک و شاخص توسعه دولت الکترونیک و سایر شاخص‌های ارتباطات...	شاخص	۴۶	الف	-	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	
۵۷	ایجاد و توسعه شبکه ملی اطلاعات و مراکز داده داخلی و حمایت از صنعت فناوری اطلاعات	آیین‌نامه	۴۶	الف	شش ماه اول	وزارتخانه‌های ارتباطات و فناوری اطلاعات، صنایع و معادن و بازرگانی و معاونت	

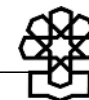
ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۵۸	تبادل و به اشتراک گذاری رایگان اطلاعات دستگاه‌های اجرایی به منظور ایجاد سامانه‌های اطلاعاتی	آیین‌نامه	۴۶	ب	شش ماه اول	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و وزارت اطلاعات و معاونت	
۵۹	ارائه خدمات دولتی براساس نقشه جامع دولت الکترونیک	نقشه	۴۶	ج - ۳	پایان سال اول	دولت	
۶۰	تکمیل و اصلاح پایگاه اطلاعات هویتی	آیین‌نامه	۴۶	د	تا پایان برنامه	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و کشور با هماهنگی معاونت	
۶۱	تولید و قرار دادن اطلاعات پایه‌ای مکانی بر روی زیرساخت ملی داده‌های مکانی	دستورالعمل	۴۶	ه - تبصره	-	معاونت	
۶۲	تکمیل پایگاه داده اطلاعات شرکت‌ها و مؤسسات ثبت شده...	الگو و استاندارد	۴۶	و - ۳	پایان سال اول	معاونت	
۶۳	پایش شاخص‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات	نظام	۴۶	تبصره «۳»	پایان سال دوم	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	
۶۴	استقرار کامل سامانه (سیستم) بانکداری متمرکز	استاندارد و دستورالعمل	۴۹	الف	-	بانک مرکزی	
۶۵	بیمه بیکاری کارکنان رسمی و پیمانی و افراد طرف قرارداد با دستگاه‌های اجرایی	برنامه	۵۰	د	-	دولت	
۶۶	پرداخت خارج از مقررات فصل دهم قانون مدیریت خدمات کشوری	دستورالعمل	۵۰	ح	-	معاونت، معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور و بالاترین مقام دستگاه متقاضی	
۶۷	برنامه ملی آماری کشور	برنامه	۵۴	ب	سال اول	مرکز آمار با همکاری دستگاه‌های اجرایی	

ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۶۸	ایجاد یکنواختی در امر تولید نقشه و اطلاعات مکانی و...	دستورالعمل و استاندارد	۵۵	-	-	معاونت	
۶۹	مواردی که فعالیت اشخاص حقیقی و حقوقی منوط به اخذ مجوز است	مستندات	۶۲	-	پایان سه ماه اول	دستگاه‌ها	
۷۰	دستورالعمل بازرنگری و تسهیل و اصلاح و جایگزینی روش‌ها، تجمیع مجوزها و لغو مجوزهای غیرضروری	دستورالعمل	۶۲	-	شش ماه اول	کارگروهی متشکل از معاونت، معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور، معاونت حقوقی رئیس‌جمهور، وزیر امور اقتصادی و دارایی، کار و امور اجتماعی و دادگستری و نیز سه نفر از نمایندگان مجلس از کمیسیون‌های برنامه و بودجه، اصل نودم قانون اساسی و اقتصادی به‌عنوان ناظر	
۷۱	نظام تشخیص صلاحیت	نظام	۶۳	-	-	معاونت و معاونت‌های «حقوقی» و «توسعه مدیریت و سرمایه انسانی» رئیس‌جمهور	

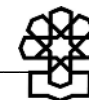
ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۷۲	تنظیم رابطه دولت و بخش‌های خصوصی و تعاونی که عهده‌دار وظیفه تصدی‌های واگذار شده دولت شده‌اند	آیین‌نامه	۶۴	-	-	-	
۷۳	برنامه اجرایی طرح‌های آمارگیری، پایگاه اطلاعات آماری کشور و...	برنامه	۶۸	-	شش ماه	مرکز آمار ایران	
۷۴	تهیه و اجرای ضوابط و سیاست‌های تشویقی برای بهبود فضای کسب‌وکار	ضوابط و سیاست‌ها	۶۹	-	پایان سال اول	وزارت بازرگانی با همکاری اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، اتاق تعاون، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و سایر دستگاه‌های ذیربط با هماهنگی معاونت	
۷۵	ایجاد پنجره واحد	دستورالعمل	۷۰	-	-	کارگروه موضوع ماده (۶۲)	
۷۶	تنظیم ساعات کار	فهرست مصادیق	۷۱	-	-	معاونت و معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور	
۷۷	تعیین نحوه انتخاب اعضا و چگونگی تشکیل جلسات شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی	دستورالعمل	۷۵	۱	-	شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی	
۷۸	برنامه جامع بهره‌وری کشور	برنامه، شاخص	۷۹	-	-	سازمان ملی بهره‌وری ایران	
۷۹	برنامه تغییرات بهره‌وری	برنامه، سیاست‌ها	۷۹	-	از سال دوم	تمام دستگاه‌های اجرایی	
۸۰	تشکیل سازمان ملی بهره‌وری و ...	آیین‌نامه، برنامه	۷۹	-	-	-	

ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۸۱	ایجاد اشتغال پایدار، توسعه کارآفرینی، کاهش عدم تعادل منطقه‌ای و توسعه مشاغل و...	آیین‌نامه	۸۰	تبصره	شش ماه اول		
۸۲	امور اداری، استخدامی، مالی و معاملاتی صندوق توسعه ملی	آیین‌نامه	۸۴	ی-۶	-	هیئت امنای صندوق	
۸۳	توسعه صندوق‌های قرض‌الحسنه مردمی	سازوکار	۸۶	الف	-	دولت	
۸۴	تعیین بانک عامل بنگاه‌ها، مؤسسات، شرکت‌ها و سازمان‌های دولتی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی برای دریافت خدمات بانکی	دستورالعمل	۹۴	-	-	وزارت امور اقتصادی و دارایی، معاونت و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	
۸۵	اساسنامه صندوق ضمانت سپرده‌ها	اساسنامه	۹۵	د	-	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با هماهنگی معاونت	
۸۶	افزایش شفافیت و رقابت سالم در ارائه خدمات بانکی	استاندارد	۹۷	د-۱	-	بانک مرکزی	
۸۷	اضافه شدن عقود اسلامی استصناع، مرابحه و خرید دین به عقود مندرج در فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون ربا	آیین‌نامه	۹۸	-	-	-	
۸۸	ثبوت و نگهداری سوابق معاملات اوراق بهادار و معامله‌کنندگان آنها	دستورالعمل	۹۹	د	دو ماه پس از ابلاغ قانون	سازمان بورس و اوراق بهادار	
۸۹	تأیید صلاحیت حرفه‌ای مدیران...	دستورالعمل	۹۹	هـ	-	-	
۹۰	ثبت مشخصات و سوابق تحصیلی و تجربی مدیران نهادهای مالی، تشکل‌های خودانتظام و ناشران اوراق بهادار	ترتیبات اجرایی	۹۹	ز	-	-	
۹۱	تخفیف و انتقال سهام عدالت	دستورالعمل	۱۰۰	-	-	سازمان خصوصی‌سازی	
۹۲	ساماندهی واحدهای غیردولتی پخش کالا	ارائه لایحه	۱۰۱	الف	پایان سال دوم برنامه	دولت	

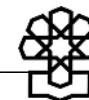
ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۹۳	تعیین نرخ مالیات و خدمات عمومی آب، برق، گاز، تلفن و خدمات شهری واحدهای صنعتی بدون پروانه	آیین نامه	۱۰۱	ب	-	دولت	
۹۴	توسعه نظام ملی طبقه بندی و ایجاد نظام منسجم و یکپارچه برای تبادل اطلاعات مربوط به کالاها و خدمات	نظام	۱۰۱	ج	-	دولت	
۹۵	تهیه ضوابط تعیین کالاهای اساسی، انحصاری و خدمات عمومی و نیز فهرست و ضوابط تعیین قیمت این کالاها و خدمات	ضوابط	۱۰۱	تبصره «۱»	سه ماه پس از تصویب	کارگروهی متشکل از نمایندگان وزارت بازرگانی، معاونت و وزارتخانه های ذیربط	
۹۶	پاسخگویی و جبران خسارت توسط تشکل ها، اتحادیه ها و تعاونی های موضوع ماده (۱۰۲)	آیین نامه	۱۰۲	تبصره «۱»	-	وزارت بازرگانی و معاونت	
۹۷	ارتقای مشارکت بنگاه ها و افزایش سهم تشکل ها و ...	آیین نامه	۱۰۴	الف	-	وزارت بازرگانی و معاونت	
۹۸	تعیین فهرست کالاهای نفتی	فهرست	۱۰۴	تبصره «۱»	شش ماه اول	شورای اقتصاد	
۹۹	قرارداد میان دستگاه های اجرایی و بانک های عامل در مورد در اختیار گذاشتن اعتبار تملک دارایی های سرمایه ای و یا منابع سرمایه گذاری داخلی به صورت وجوه اداره شده یا یارانه سود تسهیلات	آیین نامه	۱۱۸	-	-	وزارت امور اقتصادی و دارایی، معاونت و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	
۱۰۰	دستورالعمل تبادل اطلاعات با حفظ محرمانه بودن	دستورالعمل	۱۲۰	-	سال اول برنامه	وزارت امور اقتصادی و دارایی	
۱۰۱	توزیع عوارض آلودگی در استان ها بین شهرستان های متأثر	سیاست	۱۲۳	-	-	معاونت	
۱۰۲	تعیین وظایف حاکمیتی و تصدی گری بخش تعاون	آیین نامه	۱۲۴	ج	سه ماه اول	وزارت تعاون و اتاق تعاون مرکزی جمهوری اسلامی ایران	

ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۱۰۳	«سند ملی راهبرد انرژی کشور»	سند	۱۲۵	ب	شش ماه اول	دولت	
۱۰۴	تهیه «برنامه اجرایی طرح جامع انرژی کشور»	برنامه	۱۲۵	ب- تبصره	دوازده ماه پس از تصویب قانون سند ملی راهبرد انرژی کشور	وزارتخانه‌های نفت و نیرو موظف هستند با همکاری سایر دستگاه‌های اجرایی ذیربط	
۱۰۵	برنامه جامع صیانتی و ازدیاد برداشت از مخازن هیدروکربوری	برنامه	۱۳۰	-	سال اول	وزارت نفت	
۱۰۶	خرید انرژی بازیافت شده	آیین‌نامه	۱۳۳	ز - تبصره	سه ماه اول	وزارت نیرو	
۱۰۷	قیمتگذاری انرژی برای واحدهایی که مصرف سالیانه سوخت آنها بیش از دو هزار مترمکعب است	دستورالعمل	۱۳۳	ح	-	-	
۱۰۸	اعمال مشوق‌های مالی جهت رعایت الگوی مصرف و بهینه‌سازی مصرف انرژی	دستورالعمل	۱۳۴	-	پایان سال اول	وزارتخانه‌های نیرو، نفت و صنایع و معادن	
۱۰۹	عقد قرارداد دستگاه‌های اجرایی با بخش‌های خصوصی و تعاونی برای صرفه‌جویی در مصرف انرژی با حفظ و عدم کاهش میزان بهره‌مندی قبلی	دستورالعمل	۱۳۴	تبصره «۲»	-	وزارتخانه‌های نیرو و نفت و معاونت	
۱۱۰	صیانت از نیروگاه‌های هسته‌ای	طرح	۱۳۵	الف	پایان سال اول	سازمان انرژی اتمی با همکاری وزارت کشور، وزارت امور خارجه، معاونت و سایر دستگاه‌های ذیربط	
۱۱۱	تدوین برنامه بیست‌ساله تولید برق از انرژی هسته‌ای	برنامه	۱۳۵	ب-۱	-	دولت	
۱۱۲	تأمین سوخت مورد نیاز نیروگاه‌های هسته‌ای در داخل کشور	برنامه	۱۳۵	ب-۵	-	دولت	
۱۱۳	احداث رآکتورهای هسته‌ای تحقیقاتی در کشور	برنامه	۱۳۵	ب-۶	-	دولت	
۱۱۴	جامع اکتشاف اورانیوم و تأمین مواد اولیه سوخت هسته‌ای در داخل کشور	برنامه	۱۳۵	ب-۷	-	دولت	

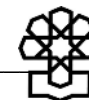
ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۱۱۵	پرداخت حق پرتوکاری و اشعه...	دستورالعمل	۱۳۵	ج	-	سازمان انرژی اتمی ایران	
۱۱۶	تعیین مصادیق امور تخصصی و غیرتخصصی حاکم بر امور تخصصی سازمان انرژی اتمی	تعیین مصادیق	۱۳۷	-	-	سازمان انرژی اتمی	
۱۱۷	اجرای نظام مدیریتی آب کشور	نظام	۱۴۰	الف-۵	-	وزارت نیرو	
۱۱۸	تضمین خرید آب استحصالی و پساب تصفیه شده از سرمایه‌گذاران	دستورالعمل	۱۴۲	الف	-	-	
۱۱۹	حمایت از بخش کشاورزی، پایداری تولید و توسعه صادرات و ...	برنامه، سیاست	۱۴۴	-	-	وزارتخانه‌های صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، بازرگانی و مسکن و شهرسازی	
۱۲۰	حمایت از تولید محصولات کشاورزی در قالب جبران بخشی از یارانه سود و کارمزد تسهیلات بانکی...	آیین‌نامه	۱۴۵	الف	-	وزارت جهاد کشاورزی	
۱۲۱	تولید، فرآوری، ذخیره‌سازی، قرنطینه و بازرسانی محصولات...	مقررات و استانداردها	۱۴۵	ج	سال اول	وزارت جهاد کشاورزی	
۱۲۲	واگذاری مدیریت، احداث، نگهداری، توسعه و بهره‌برداری پارک‌های جنگلی و مراتع قابل درختکاری، نهالستان‌های متروکه و اراضی واقع در کاربری‌های سبز و کمربند سبز شهرها به شهرداری‌ها	طرح	۱۴۷	ج	سال اول	سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور و شهرداری‌ها	
۱۲۳	تأمین سلامت غذا از مزرعه تا سفره	برنامه	۱۴۹	ج - تبصره «۲»	-	دولت	
۱۲۴	تدوین راهبرد (استراتژی) توسعه صنعتی و معدنی	راهبرد	۱۵۰	-	-	وزارت صنایع و معادن	

ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۱۲۵	بخشودگی تسهیلات اعطایی به بخش‌های خصوصی و تعاونی که در قالب اعتبارات وجوه اداره شده برای صنایع نوین منظور می‌شود	آیین‌نامه	۱۵۱	الف	شش ماه پس از ابلاغ	وزارت صنایع و معادن، معاونت، اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران و اتاق تعاون	
۱۲۶	دامنه صنایع مشمول و چارچوب قراردادهای بلندمدت ماده (۱۵۶) (توسعه صنایع میانی پتروشیمی)	آیین‌نامه و سایر ضوابط	۱۵۶	-	-	معاونت با همکاری سایر دستگاه‌های مرتبط	
۱۲۷	کمک‌های لازم به شهرک‌ها و نواحی صنعتی دولتی و غیردولتی	دستورالعمل	۱۵۸	الف	-	وزارت صنایع و معادن	
۱۲۸	واردات خودروهای مورد نیاز شرکت‌های ایرانی حمل‌ونقل جاده‌ای	آیین‌نامه	۱۶۳	هـ	شش ماه اول	وزارتخانه‌های راه‌ون‌ترابری و امور اقتصادی و دارایی و معاونت	
۱۲۹	طرح جامع حمل‌ونقل کشور	طرح	۱۶۳	و- ۲	پایان سال سوم	-	
۱۳۰	کاهش سالیانه ده درصد (۱۰٪) میزان تلفات جانی ناشی از تصادفات رانندگی	سازوکار	۱۶۳	و- ۳	-	-	
۱۳۱	مکان‌یابی پایانه‌های بارگنج (کانتینری) و حمل‌ونقل ترکیبی در شبکه اصلی و عبوری (ترانزیتی)	طرح	۱۶۳	ز- ۲	پایان سال دوم	دولت	
۱۳۲	تحقق افزایش حجم عبور (ترانزیت) خارجی کالا، سالیانه حداقل تا میزان ده درصد (۱۰٪)	سازوکار	۱۶۳	ز- ۳	تا پایان برنامه	دولت	
۱۳۳	ایجاد رویکرد توسعه‌ای در شبکه حمل‌ونقل ریلی و ...	تغییر اساسنامه	۱۶۴	-	-	دولت	
۱۳۴	تعرفه‌گذاری خدمات دریایی و بندری	نظام	۱۶۵	-	-	سازمان بنادر و دریانوردی	

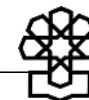
ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۱۳۵	جبران خسارت و رفع نقص توسط متخلفان از مقررات ملی ساختمان	آیین نامه	۱۶۸	الف - تبصره	-	-	
۱۳۶	تدوین و ترویج الگوهای معماری و شهرسازی اسلامی - ایرانی	الگو، سیاست، ضوابط، مقررات	۱۶۹	الف	-	شورای عالی شهرسازی و معماری با تشکیل کارگروه	
۱۳۷	مناسب سازی ساختمان ها و فضاهای شهری و روستایی برای معلولین جسمی و حرکتی	طرح	۱۶۹	ب	-	شورای عالی شهرسازی و معماری	
۱۳۸	اجرای طرح های مجموعه شهری، جامع و تفصیلی...	طرح	۱۷۰	-	-	وزارت مسکن و شهرسازی	
۱۳۹	احصا و بررسی طرح های مناطق ویژه نیازمند بهسازی و نوسازی در بافت های فرسوده	طرح	۱۷۱	الف	-	شورای عالی شهرسازی و معماری	
۱۴۰	ارتقای شرایط محیطی پایدار و فراگیر ساکنان مناطق حاشیه نشین	سازوکار، سند، مقررات، طرح	۱۷۲	الف، ب، ج، د	-	دولت	
۱۴۱	دستیابی به ساختار مناسب و مدیریت هماهنگ و یکپارچه شهری	برنامه	۱۷۳	-	طول برنامه	دولت	
۱۴۲	تدوین نظام درآمدهای پایدار شهرداری ها	نظام	۱۷۴	-	پایان سال اول	شوراهای اسلامی و شهرداری ها و سایر مراجع ذیربط	
۱۴۳	تعیین شرح وظایف و اختیارات مندرج در ماده (۱۷۸) (شورای برنامه ریزی و توسعه هر استان)	آیین نامه	۱۷۸	هـ	-	معاونت	
۱۴۴	ارتقای نظام برنامه ریزی کشور و...	سازوکار، شاخص	۱۸۱	-	-	-	
۱۴۵	وظایف شورای آمایش سرزمین	نظام، برنامه، طرح	۱۸۲	الف و ب	-	«شورای آمایش سرزمین»	
۱۴۶	تشکیل شورای آمایش سرزمین	آیین نامه	۱۸۲	-	شش ماه اول	معاونت	

ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۱۴۷	تحقق اهداف مندرج در اصل پنجاهم قانون اساسی	نظام، راهبرد، شاخص، برنامه و آیین‌نامه	۱۸۴	الف، ب، ج، د و تبصره «۳»	-	-	
۱۴۸	بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی و پایه	نظام، مدل، شاخص، ضابطه، آیین‌نامه	۱۸۵	-	تا سال دوم	-	
۱۴۹	تدوین برنامه جامع تقسیمات کشوری	برنامه	۱۸۶	-	-	دولت	
۱۵۰	مدیریت یکپارچه زیست‌بوم و ...	برنامه، اصلاح اساسنامه، آیین‌نامه، طرح	۱۸۷	الف - ۱ و ۲ (تبصره «۳»)، ب	-	سازمان حفاظت محیط زیست با همکاری وزارتخانه‌های نیرو، مسکن و شهرسازی و جهاد کشاورزی و معاونت	
۱۵۱	تسهیل امر سرمایه‌گذاری	ضوابط، استاندارد	۱۸۸	-	شش ماه اول	سازمان حفاظت محیط زیست با همکاری وزارتخانه‌های صنایع و معادن و جهاد کشاورزی و با هماهنگی معاونت	
۱۵۲	ارتقای آگاهی‌های عمومی و دستیابی به توسعه پایدار به‌منظور حفظ محیط زیست و ...	آیین‌نامه	۱۸۹	الف	-	سازمان حفاظت محیط زیست با پیشنهاد شورای عالی حفاظت محیط زیست	
۱۵۳	ایجاد نظام اطلاعات زیست‌محیطی کشور	نظام	۱۸۹	ب	پایان سال اول	سازمان حفاظت محیط زیست	

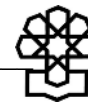
ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۱۵۴	مدیریت سبز شامل مدیریت مصرف انرژی و...	برنامه، آیین نامه	۱۹۰	-	-	سازمان حفاظت محیط زیست و معاونت با همکاری دستگاه های ذیربط	
۱۵۵	مدیریت زیست بومی در زیست بوم های حساس، به ویژه دریاچه ارومیه	برنامه، آیین نامه	۱۹۱	الف	-	سازمان حفاظت محیط زیست با همکاری معاونت و وزارتخانه های نیرو و جهاد کشاورزی	
۱۵۶	برآورد ارزش های اقتصادی منابع طبیعی و زیست محیطی و هزینه های ناشی از آلودگی و تخریب محیط زیست در فرایند توسعه و محاسبه آن در حساب های ملی	دستورالعمل	۱۹۲	تبصره ۲	-	معاونت مکلف است با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست و سایر دستگاه های مرتبط	
۱۵۷	مدیریت پسماند شهری، کاهش آلودگی هوا و تالاب ها	آیین نامه	۱۹۳	تبصره	-	معاونت و سازمان حفاظت محیط زیست و وزارتخانه های جهاد کشاورزی، کشور، نفت، نیرو و صنایع و معادن	
۱۵۸	بهبود وضعیت روستاها	شاخص برنامه، الگو، سیاست، طرح، آیین نامه	۱۹۴	الف، ج، د، ف، تبصره	آیین نامه در سال اول برنامه	معاونت	
۱۵۹	مشارکت هرچه گسترده تر دستگاه های دولتی و بخش غیردولتی در برنامه های دفاعی	سازوکار	۱۹۵	الف - ۴	شش ماه اول	وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح	

ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۱۶۰	کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌ها، ارتقای پایداری ملی	استاندارد، دستورالعمل	۱۹۸	الف، تبصره	-	دبیرخانه کمیته دائمی پدافند غیرعامل و سازمان مدیریت بحران	
۱۶۱	تقویت بنیه دفاعی کشور و ارتقای توان بازدارندگی نیروهای مسلح	آیین‌نامه	۲۰۱	-	دو ماه اول	معاونت و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و ستاد کل نیروهای مسلح	
۱۶۲	تهیه طرح جامع نحوه استقرار نیروهای مسلح در سطح کشور	طرح	۲۰۲	-	-	وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح	
۱۶۳	تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی و کنترل مؤثر مرزها	طرح	۲۰۳	-	پایان سال اول	وزارت کشور موظف است با همکاری وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، دادگستری، اطلاعات و نیروی انتظامی و سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های ذیربط	
۱۶۴	تقویت تعامل با جامعه اطلاعاتی و پیشگیری و مقابله با تهدیدات	آیین‌نامه	۲۰۵	-	پایان سال اول	وزارت اطلاعات و با همکاری معاونت	
۱۶۵	تهیه طرح بانک جامع اطلاعاتی کشور	طرح	۲۰۶	الف و ب	-	وزارت اطلاعات با هماهنگی دستگاه‌های ذیربط	

ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۱۶۶	مبارزه با مواد مخدر	لایحه	۲۰۷	الف و ب		دولت به پیشنهاد ستاد مبارزه با مواد مخدر با مشارکت دستگاه های ذیربط و اتاق های بازرگانی، صنایع و معادن و تعاون	
۱۶۷	مدرن سازی و توسعه حرفه گرایی و کارآمدسازی نیروی انتظامی	سازوکار	۲۰۸	-	-	دولت و ستاد کل نیروهای مسلح	
۱۶۸	تحکیم و ارتقای امنیت اجتماعی و....	سازوکار	۲۰۹	الف	-	دولت	
۱۶۹	تقویت حضور ایران در سازمان های منطقه ای و بین المللی	نظام	۲۱۰	ب-۱	-	وزارت امور خارجه	
۱۷۰	کاهش عناوین مجرمانه و دعاوی، ایجاد پلیس قضایی، استانداردهای ضمانت اجرای کیفری و..	لوائح	۲۱۱	الف	پایان سال اول	قوه قضاییه	
۱۷۱	تخصیصی کردن ضابطان قضایی	طرح	۲۱۱	ج-۲	پایان سال اول	قوه قضاییه	
۱۷۲	تبدیل اسناد و اوراق به اسناد الکترونیکی و سپس امحای آنها	آیین نامه	۲۱۱	ح-۳	-	وزیر دادگستری با همکاری دادستانی کل کشور و سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	
۱۷۳	لایحه جامع اداری و استخدامی قوه قضاییه	لایحه	۲۱۱	ی	-	قوه قضاییه	
۱۷۴	لایحه جامع وکالت و مشاوره حقوقی	لایحه	۲۱۲	-	پایان سال اول	قوه قضاییه	

ردیف	موضوع	نوع سند	ماده	تبصره یا بند	زمان بندی تهیه	مسئول یا مرجع تهیه	وضعیت فعلی
۱۷۵	افزایش کارآمدی و اثربخشی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	نظام، نظام، سازوکار، استاندارد	۲۱۴	الف، ج، د، ه	به ترتیب: تا سال سوم برنامه/ اجرا از ابتدای سال دوم/ تا پایان برنامه/ پیاده‌سازی از ابتدای سال دوم	دولت، وزارت امور اقتصادی، معاونت	
۱۷۶	رعایت استانداردهای زیست‌محیطی	استاندارد	۲۱۵	تبصره	شش ماه اول	سازمان حفاظت محیط زیست	
۱۷۷	برنامه‌های اجرایی و عملیاتی وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی	بسته اجرایی	۲۱۷	متن ماده و تبصره	شش ماه اول	وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی	
۱۷۸	حسابرسی عملیاتی	چارچوب و استاندارد	۲۱۸	تبصره «۲»	شش ماه اول	سازمان حسابرسی	
۱۷۹	استقرار نظام بودجه‌ریزی عملیاتی	دستورالعمل	۲۱۹	-	رعایت بودجه‌ریزی عملیاتی از لایحه بودجه سال سوم	معاونت	

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

از آنجا که اجرای قانون از وظایف ذاتی قوه مجریه است، طبیعاً فراهم کردن مقدمات اجرایی قانون، از جمله تنظیم آیین‌نامه‌های اجرایی، تدوین دستورالعمل‌های لازم، تهیه ضوابط مربوط و ارائه اساسنامه‌های جدید یا تغییر آنها در صورت ضرورت، نیز اصولاً برعهده قوه مجریه است. بنابراین حتی اگر در قوانین گوناگون از جمله قانون برنامه، به تهیه آیین‌نامه‌های اجرایی و موارد مورد نیاز تصریح نشود، چنانچه در عمل تهیه آنها ضروری باشد، قاعدتاً قوه مجریه مکلف به تهیه آن است. لذا از آنجا که پیش‌بینی تکالیف متعدد در زمینه تهیه آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی و نظایر آن برای قوه مجریه معمولاً در طول سال‌های گذشته به نتیجه مطلوب منتهی نشده است، به نظر می‌رسد، مناسب است قانونگذار حتی‌المقدور در مقاطع زمانی مختلف عملکرد تکالیف دولت در این خصوص را مطالبه نماید.

منابع و مأخذ

۱. قانون برنامه پنجم توسعه، ۱۳۸۹.
۲. وضعیت پیش‌نیازهای اجرایی قانون برنامه چهارم توسعه (ویرایش سوم)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۰۲۶۷، ۱۳۸۹.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۰۹۸۴

عنوان گزارش: پیش‌نیازهای اجرایی برنامه پنجم توسعه

نام دفتر: مطالعات برنامه و بودجه (گروه برنامه)

تهیه و تدوین: حسن ورمزیار، توحید آتش‌بار

ناظر علمی: محمد قاسمی

مقتضی: معاونت پژوهشی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۵/۲۵